

УДК 338.439.5

STATE AND PROSPECTS OF FISH MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE**СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИБНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ****Volkhova T. V. / Волхова Т.В.***студент магістратури***Holembovska N. V. / Голембовська Н.В.***Ph.D., Assoc. prof. / к.т.н., доц.**ORCID: 0000-0001-8159-4020**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Polkovnika Potekhina, str. 16, 03040**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**Київ, Полковника Потехіна, 16, 03040*

Анотація. В усьому світі збільшують обсяги вилову та споживання риби, що не можна сказати про Україну, адже там середньорічний показник споживання риби та рибопродуктів значно нижчий за середньосвітовий. Ринок риби в Україні представлений перш за все імпортною продукцією тому висвітлені питання співвідношення імпорту та експорту рибної продукції в Україні. Найближчими роками не слід очікувати суттєвого покращення ситуації з наповненням внутрішнього ринку рибною продукцією українського видобутку. Показано, що рибне господарство України перебуває в занедбаному стані. Основними факторами, що впливають на обсяги споживання риби та рибопродуктів, є їх ціна та рівень доходів населення.

Ключові слова: асортимент рибних продуктів, аквакультура рибопереробна галузь, сировинна база, інноваційні технології, експорт, імпорт.

В раціоні людини до 20-25% тваринного білку поповнюється за рахунок рибної продукції. Харчові добавки з вмістом жирних кислот $\omega 3$ і $\omega 6$ з гідробіонтів мають важливе значення для забезпечення та нормалізування обмінних процесів в організмі людини, вміст макро- і мікроелементів, вітамінів може забезпечити добову потребу людини в цих сполуках. Тому, рибне господарство виступає як рибопродуктовий комплекс і відіграє значну роль у розв'язанні державної політики продовольчого забезпечення і підвищення якості життя [1].

Стан фактичного харчування населення України свідчить про суттєве порушення статусу, і як наслідок – поява цілого ряду захворювань серцево-судинної системи, онкозахворювань і інших. У цих умовах особливу актуальність набуває вивчення стану і перспектив розвитку сировинної бази риби в Україні, як джерело натуральних і повноцінних в харчовому відношенні харчових продуктів [1].

Загальні тенденції свідчать про те, що за останні 20 років у світі видобуток риби та морепродуктів у відкритому морі не збільшився. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН вважає, що зростаючий попит задовольняється аквакультурою, тобто ловом риби на спеціальних фермах. Однак інтенсивного розвитку місцевого рибництва в Україні не спостерігається, і кризова ситуація в цьому секторі ускладнюється втратою Кримського півострова, різким зменшенням вилову риби у внутрішніх водних

об'єктах, а також значним зростанням ціни на імпорту рибну продукцію, яка стає дедалі недоступнішою для пересічного вітчизняного споживача [2].

Особливу актуальність у сучасних умовах набуває проведення досліджень асортименту рибної продукції в Україні та висвітлення перспективних напрямків технологій рибних харчових продуктів з метою забезпечення населення повноцінними харчовими продуктами.

Мета дослідження визначалась в оцінці стану та перспектив розвитку ринку рибної сировини і продукції в Україні.

Об'єкт дослідження: сировина рибної промисловості в Україні, масова частка імпорту та експорту рибної продукції, асортимент рибної продукції в Україні, перспективи його розвитку.

Предмет дослідження: стан рибної сировини в Україні, співвідношення та структура імпорту та експорту рибної сировини, асортимент рибної продукції і перспективи його розширення.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом для дослідження слугувати літературні дані, статистичні дані Держкомстату України та Департаменту рибного господарства України по ринку рибної сировини, аналіз компанією Pro-Consulting. Метод дослідження – аналітичний огляд літературних джерел та аналіз даних.

Аналіз показує, що на початку 2017 року тенденція до зниження рівня вилову риби продовжувалась, хоча і не настільки активно, як після втрати Криму. Водночас дані Державного агентства рибного господарства України свідчать про збільшення вилову. Причиною такого радикального протистояння є те, що у своїй доповіді Державна служба статистики враховує вилов усього океанічного флоту України, а Державне агентство рибного господарства України отримує дані лише від представників українських водосховищ [3].

Ринок рибних продуктів не належить до традиційних вітчизняних ринків, але його функціонування та розвиток відіграє важливу роль у структурі продовольчого ринку в цілому, оскільки рівень споживання рибних продуктів в Україні на одну людину в 2016 році становив лише 9,6 кг, що становить 48% від норм раціонального споживання та 40% від рівня фактичного споживання цього товару в Європейському Союзі.

В Україні, згідно рекомендацій МОЗ [4], фізіологічна норма споживання по даній групі харчових продуктів визначена на рівні 20 кг на особу за рік, причому, на частку морської продукції має припадати 75%. Але за весь період незалежності України досягнути рекомендованих норм споживання ніколи не вдавалося (рисунки 1).

На сьогодні, на середньостатистичного українця припадає не більше, ніж 14 кг рибо- та морепродуктів на рік. Натомість, Світова організація охорони здоров'я для повноцінного розвитку організму людини та насичення його незамінними амінокислотами й біоелементами рекомендує споживати не менш, ніж 19,6 кг рибпродуктів на рік.

Згідно даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) середній показник світового споживання риби та морепродуктів у 2019 р. становив 20,5 кг продукції на одну особу, причому, з цієї кількості 9,6 кг

забезпечувалося за рахунок традиційного рибальства, а 10,9 кг – за рахунок продукції аквакультури [5].

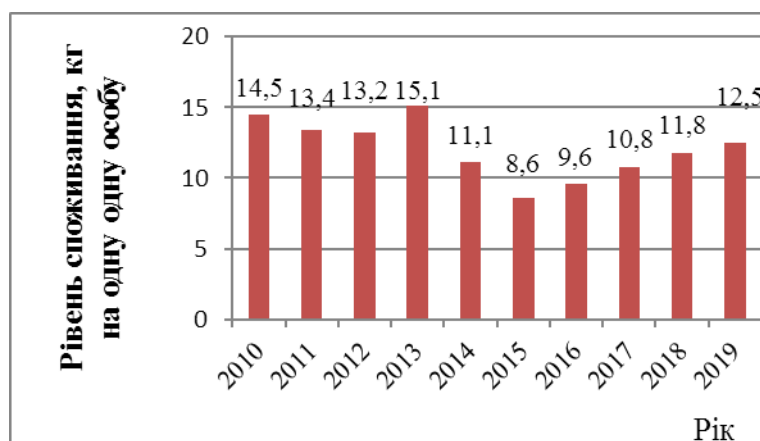

Рисунок 1- Динаміка споживання основних рибних продуктів харчування населенням України

Близько 65% внутрішнього видобутку водних біоресурсів традиційно забезпечують 5 областей країни, які мають вихід до моря: Миколаївська (22% обсягу вилову), Одеська (15%), Запорізька (15%), Донецька (7%), Херсонська (6%) [6].

Обсяг аквакультури за 2016 рік склав 80 млн. т. У 2016 році було вирощено 54,1 млн. т риби, 17,1 млн. т молюсків, 7,9 млн. т ракоподібних і 938 500 т інших водних тварин. Першість у світовій аквакультурі беззастережно належить Китаю, адже він не тільки випередив інші країни у 2016 році, але й з 1991 року вирощує більше риби, ніж усі інші країни світу разом. У число найбільших виробників у 2016 році увійшли Бангладеш, В'єтнам, Єгипет, Індія, Індонезія і Норвегія [7].

Ресурси внутрішніх водойм і виключно морської економічної зони України зараз можуть забезпечити пропозицію щонайбільше в обсязі 92 тис. т. риби та рибопродуктів. Протягом тривалого часу основну частину добутих водних живих ресурсів становила риба: від 98% у 2010 році до 88% у наступні роки. Лише у 2018 році частка риби у загальному обсязі вилову зменшилася до 75%, а у 2019 році вона становила 63%.

Рибне господарство України перебуває в занедбаному стані, адже зношеність національного риболовецького флоту, застаріла матеріально-технічна база, недосконалі технології, нераціональне використання наявних виробничих потужностей, відсутність інвестицій у галузь не можуть належним чином забезпечити її функціонування. Крім того, суттєве падіння промислового видобутку риби з 2014 року на території України обумовлене анексією Криму, який забезпечував надходження на внутрішній ринок майже двох третин біоресурсів. У 2019 році відбулося незначне зростання обсягу вилову риби та рибопродуктів, переважно за рахунок збільшення вилову в інших регіонах промислу, тоді як обсяг вилову риби у внутрішніх водоймах скоротився майже вдвічі порівняно з попереднім роком [7].

Імпорт риби за 2019 року та рибної продукції в Україні склав 399,1 тис. тонн, що на 5,2% більше ніж в 2018 році: за сумою імпорт зріс на 18,5% до \$753,2 млн [6]. Обсяг імпорту риби в Україну в 2019 рік представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Обсяги імпорту риби в Україну за 2019 рік [8].

Найменування товару	Імпорт за 2018		Імпорт за 2019		Зміни у %	
	Вартість	Вага	Вартість	Вага	Вартість	Вага
Жива риба	265	5	267	7	1	40
Риба свіжа або охолоджена	107350	15414	140531	22537	31	46
Риба морожена	351589	290601	376626	285285	7	-2
Філе рибне та інше м'ясо риб	44248	24637	65195	32294	47	31
Риба сушена, солоня, копчена	7708	5749	10313	6965	34	21
Ракоподібні	27039	4847	38565	7333	43	51
Молюски	11305	3175	13023	3604	15	14
Водяні безхребетні	39	1	38	1	-3	0
Готова або консервована риба; ікра	53832	23777	71747	28045	33	18
Готові або консервні ракоподібні, молюски	25863	7198	29149	7958	13	11
Всього	629238	37404	745454	394029	18	5
*вартість – в мільйонах, вага – в тонах						

Риба та ракоподібні продовжують у значних кількостях ввозитись до України з-за кордону. За січень-червень 2020 року вартість імпорту продукції даної групи в Україну становить \$295 млн. Це на 4% більше, ніж за відповідний період 2019 року [8].

Основними товарними позиціями імпорту традиційно стали: морожена риба (\$158 млн); риба свіжа або охолоджена (\$70 млн); рибне філе (\$34 млн); різні ракоподібні (\$22 млн).

В 2020 році Україна імпортувала риби та морепродуктів на 804,4 млн. доларів США, що на 7,9% більше, ніж в 2019 році (745 млн. дол. США). В тоннажі (рисунок 2) імпортовано 411 000 тонн риби та морепродуктів, що на 4% більше, ніж в 2019 році (395 000 тонн) [9].

Головними імпортерами водних біоресурсів в Україні є Норвегія, Ісландія та Естонія (45,2 %). Крім зазначених країн, поставки великих обсягів імпортованої продукції здійснюється з Канади, США, Китаю, Великобританії, Іспанії та Латвії [8]. Порівняння найбільших імпортерів риби та рибної продукції протягом 2019 року зазначені на діаграмі (рисунок 3).

Головним постачальником риби та морепродуктів в нашу країну залишається Норвегія. За результатами шести місяців цього року її частка у

вартості вітчизняного імпорту цього виду продукції склала 33,5 %. За Норвегією зі значним відривом ідуть Ісландія (11,2 %), Сполучені Штати Америки (9,2 %), Канада (5,1 %), Велика Британія (4,3 %) та Іспанія (4,1 %) [8].

Рисунок 2 - Динаміка імпорту рибної продукції в Україні за 2016-2020 роках

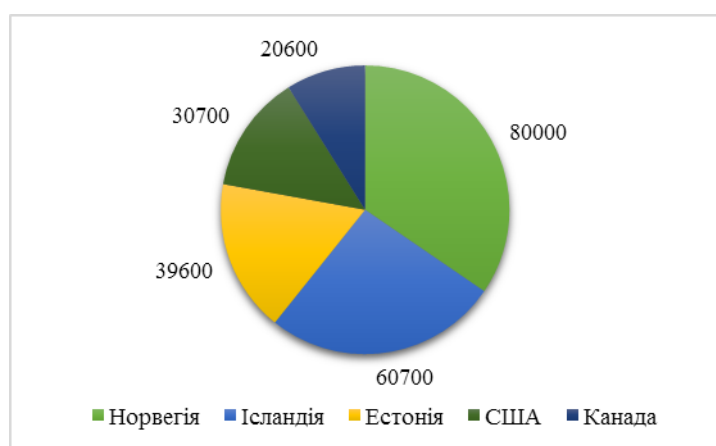

Рисунок 3 - Найбільші імпортери риби та продукції з водних біоресурсів в Україні

У 2019 експорт продукції з України продовжив зростати. Українські компанії-виробники продовжують відкривати нові ринки збуту переробленої в Україні риби. Вартість експорту риби та рибної продукції у 2019 збільшилася на 24,9%: протягом 2019 року експортовано 11,8 тис. тонн риби та продукції з водних біоресурсів на загальну суму \$46,4 млн [6]. Обсяги експорту риби з України в 2019 році зазначені в таблиці 2.

Найбільшим покупцем української риби та продукції з водних біоресурсів стала Молдова – 2 тис. тонн на \$4,3. Серед лідерів: Данія – 1,5 тис. тонн на \$7,6 млн., Німеччина – 1,3 тис. тонн на \$8,3 млн., Туреччина – 1,2 тис. тонн на \$4,8 млн. та Південна Корея – 943 тонни на \$2,7 млн [10].

Україна здебільшого експортує рибу готову або консервовану (сардинелла, сардини, кілька або шпроти), свіжу, охолоджену та морожене рибне філе та інше м'ясо риб (лосось, тріска, судак), готові продукти із сурімі (крабові палички).

Таблиця 2

Обсяги експорту риби з України в 2019 році

Найменування товару	Експорт за 2018		Експорт за 2019		Зміни у %	
	Вартість	Вага	Вартість	Вага	Вартість	Вага
Жива риба	468	383	422	328	-10	-14
Риба свіжа або охолоджена	282	65	398	158	41	143
Риба морожена	1523	668	1078	398	-29	-40
Філе рибне та інше м'ясо риб	17333	2722	23148	3707	34	36
Риба сушена, солонна, копчена	3678	467	4234	496	15	6
Ракоподібні	103	14	840	122	716	771
Молюски	1593	568	3518	1089	121	92
Водяні безхребетні	2	1	1	1	-50	0
Готова або консервована риба; ікра	9086	4929	7506	3849	-17	-22
Готові або консервні ракоподібні, молюски	3004	698	5028	1394	67	100
Всього	37072	10515	46173	11542	25	10
*вартість – в мільйонах, вага – в тонах						

За підсумками трьох місяців 2019 року на зовнішні ринки було поставлено 119 тонн української мороженої риби. Загальна сума експортованої продукції склала \$321 тис. Так, 51% всього експорту української мороженої риби (у грошовому вимірі) припало на країни Європи (\$164 тис.). До країн СНД було поставлено 28% продукції \$90,8 тис. та країн Азії – 19,9% на \$63,9 тис [11].

В Україні на 52% збільшилось виробництво рибного філе в'яленого, солонного або у розсолі (1594 тонни), на 35% - свіжого рибного філе та м'яса риб (3452 тонни), на 24% - копченого лосося (672 тонн). В Україні у 2019 році вироблено 3804 тонни сушеної та в'яленої риби [12].

Висновки

Аналіз результатів досліджень стану і перспектив ринку рибної сировини і продукції в світі і в Україні свідчить про зниження об'ємів вилову морської риби і збільшення масової частки прісноводних об'єктів аквакультури

Український ринок риби і морепродуктів імпортозалежний. По підсумках минулого року постачання риби в Україну скоротились. Виходом з цього положення може стати відродження сировинної бази і підвищення об'ємів власної аквакультури.

Незважаючи на зменшення обсягу вилову риби в Україні, виробництво рибної продукції збільшило свої показники за рахунок імпортової сировини та реконструкції підприємств. Осучаснення виробництва та впровадження світових стандартів якості дає хороші перспективи на зростання експорту рибної продукції українського виробника у майбутньому.

Література:

1. Голембовська, Н.В., Лебська, Т.К. (2014) Розвиток ринку рибних продуктів в Україні. Продовольча індустрія АПК. – 2014. – № 4. – С. 4 – 9.
2. Сільське господарство України 2016 р. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2017. – С. 216.
3. Trends, problems and prospects for fishery market development in Ukraine (електронний ресурс) – Режим доступу: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Econom-visnyk-10-6.pdf>
4. Споживання риби та рибопродуктів в Україні. URL: <http://edclub.com.ua/tegy/ryba-ta-ryboproducty> (дата звернення: 29.11.2019)
5. Ярошевич, Т., Пахолюк, О. (2020). Український ринок риби та морепродуктів: Проблеми та перспективи. Товарознавчий вісник, 1(13), 40-51. <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2020-13-04>
6. Огляд рибного ринку України за 2019 рік. – Режим доступу: <http://uifsa.ua/uk/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-of-ukraine-in-2019>
7. Корман, І. (2020). Сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняного ринку риби та рибопродуктів. Підприємництво та інновації, (12), 49-54. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.8>
8. Споживання риби українцями у 2019 році зросло на 9,3% - Держрибагентство (електронний ресурс) – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20207874-spozhyvannya-rybi-ukrayincyami-u-2019-roci-zroslo-na-93-derzhribagentstvo>
9. Асоціація «Українських імпортерів риби та морепродуктів». Огляд рибного ринку (електронний ресурс) – Режим доступу: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-in-ukraine-for-2020>
10. Експорт української риби торік збільшився на 25%. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2885439-eksport-ukrainskoi-rybi-torik-zbilsivsa-na-25.html> (дата звернення: 04.05.2020)
11. Державне агентство рибного господарства. URL: http://darg.gov.ua/_za_tri_misjaci_2019_roku_0_0_0_8636_1.html (дата звернення: 04.05.2020)
12. Україна у 2019-му наростила виробництво замороженої морської риби. URL: <https://bituk.media/ekonomika/ukrayina-u-2019-mu-narostyla-vyrobnyctvo-zamorozhenoyi-morskoj-ryby/> (дата звернення: 04.05.2020)

Abstract. Catch and consumption of fish are increasing all over the world, which cannot be said about Ukraine, because the average annual consumption of fish and fish products is much lower than the world average. The fish market in Ukraine is represented primarily by imported products, so the issues of the ratio of imports and exports of fish products in Ukraine are highlighted. In the coming years, we should not expect a significant improvement in the situation with the filling of the domestic market with fish products of Ukrainian production. It is shown that the fishery of Ukraine is in an abandoned state. The main factors influencing the consumption of fish and fish products are their price and income level.

Key words: range of fish products, aquaculture, fish processing industry, raw material base, innovative technologies, exports, imports.

Стаття відправлена: 03.03.2021 р.

© Голембовська Н.В.